

Välfärdsbarometern 2009

En rapport från SEB Trygg Liv, september 2009

Välfärd i brytningstid

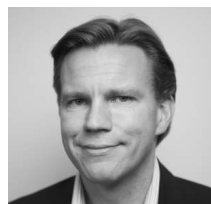
Välfärdsamhället befinner sig i ständig förändring. Det kan handla om allt ifrån små, tekniska förändringar i socialförsäkringssystemen till omfattande omläggningar av centrala delar av välfärdspolitiken. Likaså förändras människors uppfattningar av välfärdssamhället. Det ekonomiska läget, den förda politiken eller den egna familjesituationen är sådant som påverkar vår uppfattning, tilltro och attityd till tillståndet i Välfärdssverige.

Välfärdspolitiken har stor betydelse för våra kunders ekonomi och för hela samhällsekonomin. Därför vill SEB sätta välfärdsfrågorna i centrum. Vi arbetar aktivt för att kartlägga och analysera både systemen som sådana och svenska folkets attityder till dem. Välfärdsbarometern är ett led i det arbetet. Med Demoskops* hjälp har vi intervjuat 1 000 svenskar om deras privatekonomi i dag och i framtiden, om deras kunskaper, attityder och beredskap. Detta har vi gjort återkommande sedan 2005.

Den övergripande slutsatsen av årets undersökning är att vi befinner oss i en välfärdsekonomisk brytningstid. Många svenskar upplever att den egna ekonomin är bra samtidigt som de känner att maskorna i välfärdsnätet har blivit grövre. Reallöneökningar, skattesänkningar och låga räntor har förbättrat den ekonomiska standarden för många och de flesta tror att den kan bli ännu bättre framöver. Samtidigt upplevs marginalerna vid sjukdom eller arbetslöshet som mindre och man oroar sig för både den ekonomiska standarden och äldreomsorgen den dag man går i pension. Hälften tror att de kommer att få en sämre pension och äldreomsorg än föräldrarnas generation.

Uppfattningen att det inte går att lita sig enbart mot den offentliga pensionen är utbredd.

Åtta av tio vet att de behöver spara till pensionen. De allra flesta tror att individen och arbetsgivaren kommer att få ta ett större ekonomiskt ansvar för välfärden överlag, för vård, omsorg, sjukpenning och pension. Och hela sju av tio tycker att det är bra och önskvärt.

Jens Magnusson
Välfärdsekonom

**Årets undersökning genomfördes 1 – 13 april 2009 och omfattade 1 000 telefonintervjuer med den svenska allmänheten.*

Sammanfattning

Materialet omfattar en lång rad frågeställningar och denna rapport sammanfattar några av de viktigaste.

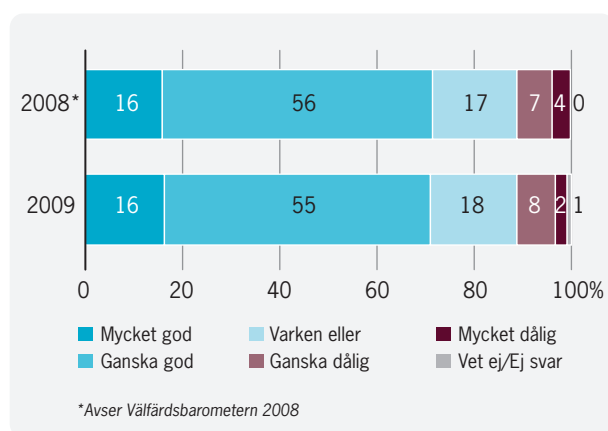
- En klar majoritet är nöjd med sin ekonomiska standard – sju av tio beskriver sin egen ekonomiska standard som god eller mycket god.
- Samtidigt uppger var tredje låginkomsttagare att de saknar buffert och att de skulle ha svårt att hantera en oförutsedd utgift på 30 000 kronor.
- Många vill spara mer än vad de gör – fler än hälften skulle lägga en reallöneökning på långsiktigt sparande. Bland unga är siffran signifikant högre – sex av tio skulle prioritera sparande.
- Åtta av tio vet att de behöver spara privat för att få en rimlig pension. I genomsnitt anger svenskarna att de behöver nästan 80 procent av sin lön för att pensionen ska vara rimlig – den allmänna pensionen kommer att bli väsentligt lägre än så.
- Det är stor skillnad i kunskap om den framtida pensionen – tre av fyra höginkomsttagare säger att de har tillräcklig information medan färre än hälften av låginkomsttagarna känner likadant. Bland låginkomsttagarna är tre gånger fler oroliga för pensionen än bland höginkomsttagarna.
- Sju av tio tycker att det bästa sättet att finansiera välfärdssystemen är genom en kombination av offentlig och privat finansiering

Positiv syn på den egna ekonomin

De flesta upplever att deras egen ekonomiska situation är bra – trots det senaste årets finanskris och begynnande lågkonjunktur. De upplever också i regel att deras privata ekonomi har blivit bättre under de senaste åren.

Samtidigt har många små och krympande marginaler. Man behöver en buffert för oförutsedda händelser, exempelvis en tid av sjukdom eller arbetslöshet, en vattenskada i badrummet, eller en olyckshändelse av något slag. Det gäller i synnerhet dem som har små inkomster. Ändå är det de som har allra snävast marginaler. Oroväckande många har svårt att klara en oförutsedd utgift på 30 000 kronor.

Hur bedömer du din ekonomiska standard idag?

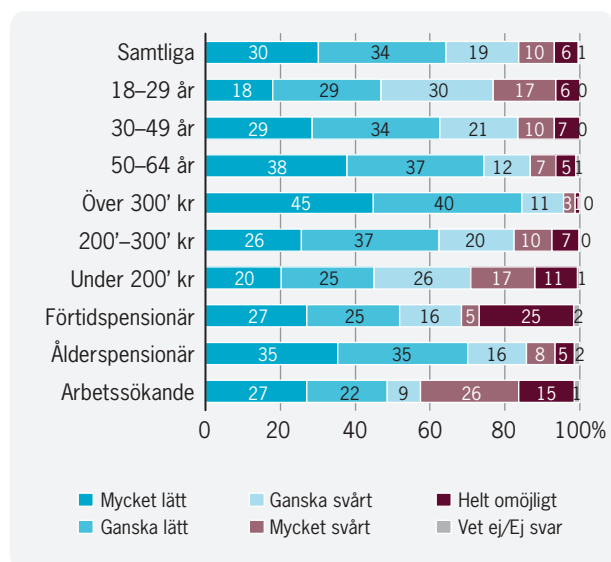

Sju av tio svenskar upplever sin ekonomiska standard som god eller mycket god. Synen på den ekonomiska standarden är generellt positiv. De som har jobb, äger sin bostad och har sambo eller är gifta som är mest nöjda med sin upplevda ekonomiska standard. Minst nöjda är låginkomsttagare, arbetsökande och personer med sjukersättning. 42 procent säger sig ha fått det bättre under de senaste två åren, mot bara 18 procent som fått det sämre.

Undersökningen visar tydligt att personer med arbetsinkomster upplever en tydlig förbättring av sin ekonomi under de senaste två åren. Det hänger sannolikt samman med jobbskatteavdraget som införts i tre faser sedan 2006 och som för de flesta löntagare har inneburit betydande skattesänkningar. En annan förklaring till att många upplever ett ökat ekonomiskt svängrum är bolåneräntornas utveckling. Den del av hushållens disponibla inkomst som går till räntekostnader har sedan förra året sjunkit från 5,2 procent till under 4 procent enligt Riksbanken.

Det är värt att notera att yngre personer i större utsträckning än äldre upplever att den ekonomiska situationen blivit bättre. Andelen positiva avtar med åldern. Efter 65 års ålder är andelen som tycker sig ha fått en försämrad ekonomi större än andelen som upplever en förbättring, trots att pensionärer inte drabbats av lågkonjunkturen och den stigande arbetslösheten. Däremot har pensionärerna inte fått det lika mycket bättre som löntagare på samma inkomstnivå, eftersom de inte omfattas av jobbskatteavdraget. Det stigande missnöjet kan spegla en relativ försämring jämfört med löntagare, snarare än en försämring i absoluta termer.

Anta att du skulle få oförutsedda utgifter på 30 000 kronor som måste betalas inom en månad. Hur lätt eller svårt skulle det vara för dig att hantera en sådan utgift?

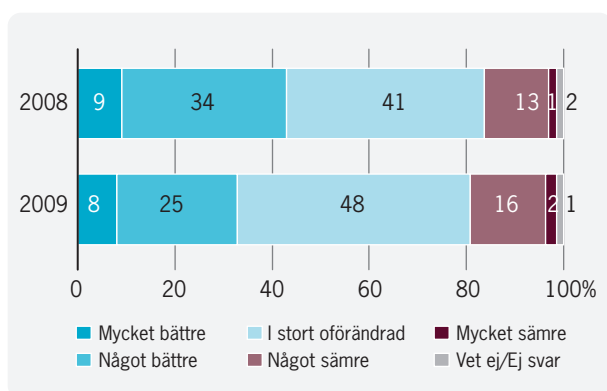
Undersökningen visar att buffertsparandet är mycket ojämnt fördelat. En majoritet anser sig kunna klara av en oväntad utgift på 30 000 kronor inom en månad. Bland dem som tjänar över 300 000 kronor är det bara en av tio som saknar en tillgänglig reserv som motsvarar en månadslön. För låginkomsttagare ställer en oförutsedd utgift till större bekymmer. Mer än var tredje i denna kategori saknar tillgängligt sparande för att hantera en sådan utgift.

Skuldsättningsgraden är inte en tillräcklig anledning till oro så länge som betalningsförmågan är god. Betalningsförmågan hänger i längden ihop med sådant som risken att bli av med jobbet och tillgången till buffertsparande.

Minskad optimism inför framtiden

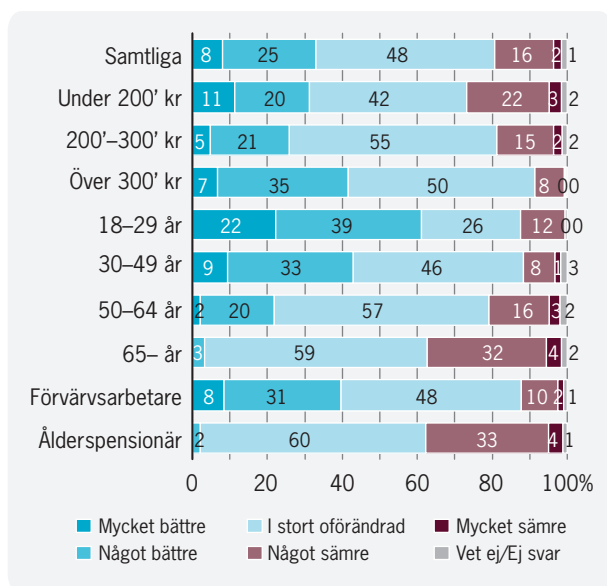
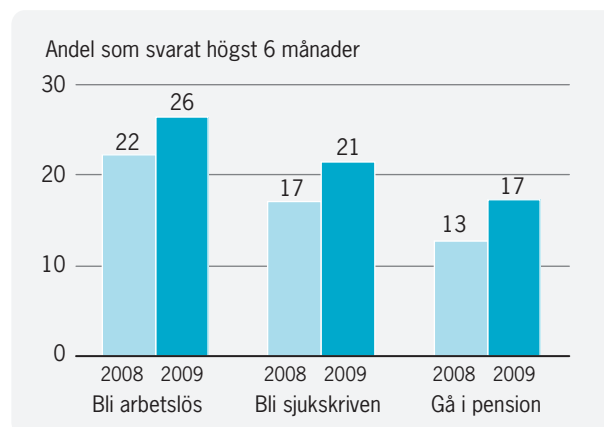
De flesta ser alltså positivt på sin ekonomiska situation och de senaste årens utveckling. Optimismen inför framtiden är också relativt stark. Effekterna av ökade disponibla inkomster bland dem som jobbar väger tyngre än effekterna av en allt högre arbetslöshet. Men även om framtidsutsikterna överlag är positiva så är de mindre positiva än förra året. Allt fler upplever en minskad trygghet och snävare ekonomiska marginaler. I de grupper som redan är mest utsatta är oron betydligt större än i andra.

Hur förväntar du dig att din ekonomiska situation kommer att utvecklas de närmaste fem åren?

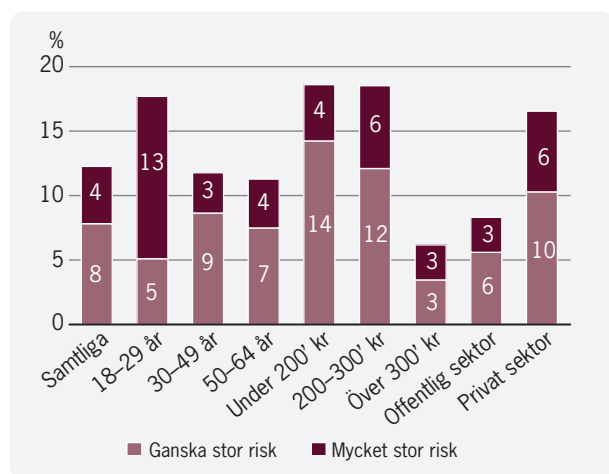
Andelen som tror att den egna ekonomin kommer att förbättras de närmaste fem åren är nästan dubbelt så stor som andelen som väntar sig en försämring. Samtidigt är det värt att notera att andelen optimister minskat med en fjärdedel sedan förra året. Omkring hälften av svenskarna tror att deras ekonomi kommer att förbli i stort sett oförändrad på fem års sikt, vilket mot bakgrund av den höga och stigande arbetslösheten måste betraktas som en ganska dyster prognos.

Hur lång tid tror du att det skulle ta innan du måste förändra din boendestandard eller livsstil i övrigt om du blev...?

Att bli arbetslös, sjukskriven eller att gå i pension påverkar inkomsten på ett kännbart sätt för de flesta. Allt färre tror att de skulle klara sig mer än sex månader utan att förändra boendestandard eller livsstil om de förlorade jobbet, sjukskrevs eller gick i pension. Andelen som tror sig klara mer än sex månader utan att lämna sitt hem eller sin livsstil har minskat med 20 procent på ett år. Den generella trygghetskänslan har dalat, vilket inte minst har att göra med att många har lämnat a-kassan och ökat risken för ett dramatiskt inkomstbortfall i händelse av arbetslöshet.

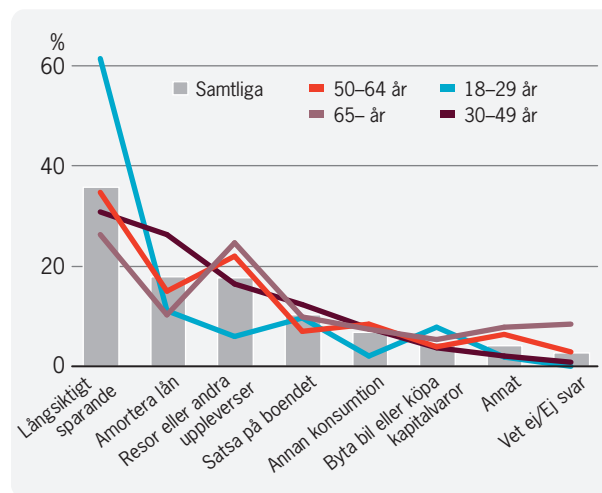
Hur stor risk anser du det är att du blir av med ditt nuvarande arbete de närmaste två åren?

Drygt en av tio bedömer risken att bli av med arbetet inom de närmaste två åren som mycket eller ganska stor. Unga personer samt låg- och medelinkomsttagare upplever risken att förlora jobbet som betydligt högre än genomsnittet. Att unga är mest oroliga är varken förvånande eller orimligt. Det är i regel den yngsta arbetskraften som drabbas först när arbetslösheten ökar, inte minst till följd av arbetsmarknadens regelverk. Riskbedömningen ligger något högre än den prognos som presenteras i budgetpropositionen för 2010 – med andra ord oroar sig fler för att bli av med jobbet än vad man faktiskt kan förvänta sig blir det i praktiken.

Det är oroväckande att risken att bli av med jobbet är betydligt högre inom de grupper som själva anser sig ha sämst möjligheter att klara av det ekonomiskt.

Om du skulle ha 2 000 kronor mer per månad, vad av följande tror du att du då i första hand skulle göra med pengarna?"

Mer än hälften skulle vilja spara mer, och säger sig prioritera sparande allra högst om de skulle få en ökad reallön. De flesta skulle vilja satsa mer på ett långsiktigt sparande men även amorteringar av lån är en sparform som många skulle välja. Sparbenägenheten avtar något med högre inkomst, men är viktigare än konsumtion i alla inkomstgrupper. Ambitionen att spara avtar också med åldern. Personer över 65 år lockas i regel mer av resor och andra upplevelser än att spara till framtiden.

Det är uppseendeväckande att så många säger sig prioritera sparande högre än konsumtion. En rad rapporter den senaste tiden visar att undersökningens resultat också speglar människors faktiska agerande. Sparandet ökar. Under första halvåret ökade de disponibla inkomsterna för personer som hade arbete, och de valde i regel att satsa ökningen på sparande snarare än konsumtion.

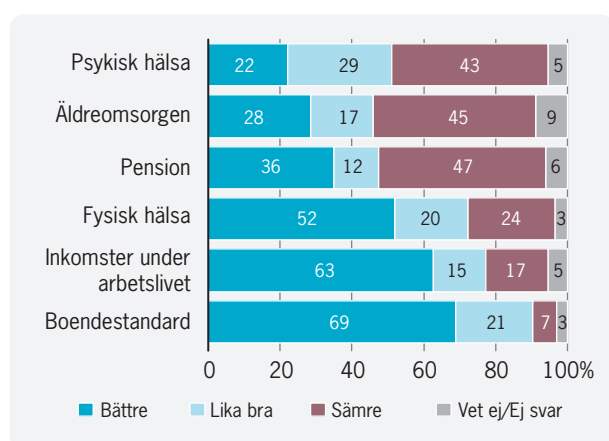
Det är också intressant att det är unga människor som i störst utsträckning säger sig vilja använda ett ökat ekonomiskt utrymme till sparande. Den gängse uppfattningen om att mer pengar till ungdomar genast leder till konsumtion kommer på skam. Kanske är detta ett trendbrott? Det är i alla fall värt att ta på allvar, för om ungdomar verkligen agerar så när det ekonomiska utrymmet ökar har det betydelse för hur statens ansträngningar för att få fart på ekonomin konstrueras.

Oro för pensionen

Vi lever allt längre som pensionärer. Dels lever vi de facto till allt högre åldrar. Den som går i pension i dag har i genomsnitt ungefär tjugo år kvar i livet. Dessa år är också allt friskare. Samtidigt gör sent inträde på och tidigt utträde från arbetsmarknaden att andelen arbetsår i livet blir allt färre.

Kortare arbetsliv, fler år som pensionär och en dramatisk ökning av andelen pensionärer i samhället kommer att sätta avsevärd press på pensionssystemet under de kommande decennierna. Det finns en utbredd oro bland både män och kvinnor, låg- och höginkomstagare, unga och äldre, om deras framtida pensioner. De flesta bedömer att de behöver en betydligt högre andel av sin lön i pension för att kunna fortsätta leva på sin nuvarande levnadsstandard än vad de kommer att få. Oron är dessutom störst bland dem som borde spara mest till sin egen framtid men i praktiken sparar minst.

Tror du att din generation kommer få det bättre eller sämre än dina föräldrars generation när det gäller...

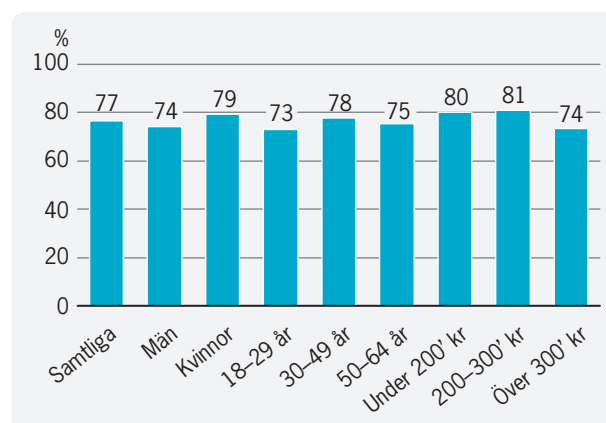

Välfärdsbarometern visar att majoriteten är överens om att välfärden är bättre nu än den varit för tidigare generationer. De flesta bedömer att de kommer att få det bättre än sina föräldrar när det gäller inkomster, boende-

standard och fysisk hälsa. Men pension, äldreomsorg och den psykiska hälsan förväntas bli sämre. Hälften tror att deras generation kommer att få sämre pension än deras föräldrars generation och inte ens var tredje svensk tror att de kommer att få en bättre äldreomsorg än vad deras föräldrar fick, trots den påtagliga välståndsökning som hela tiden sker. Kanske speglar det ökande krav och förväntningar?

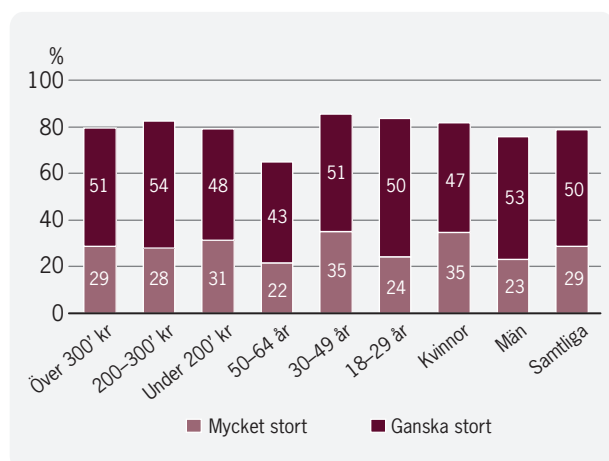
Undersökningen visar också att människor vill gå i pension tidigt. Helst skulle genomsnittssvensken pensioneras vid 62 års ålder. De flesta tror ändå att de kommer att behöva arbeta längre än så. I genomsnitt skiljer det två år mellan förväntad och önskad pensionsålder.

Hur stor andel i procent av din nuvarande lön tror du att du kommer att behöva för att ha en rimlig och önskvärd ekonomisk standard som pensionär?

De flesta bedömer att de behöver nästan 80 procent av lönen för att ha en rimlig och önskvärd standard som pensionär. En rimlig uppskattning är dock snarare att de kommer att få 60-65 procent av lönen, inklusive tjänstepension. Mellanskillnaden mellan den förväntade och den önskade pensionen är det upp till var och en att spara till något som många, men inte alla, är medvetna om.

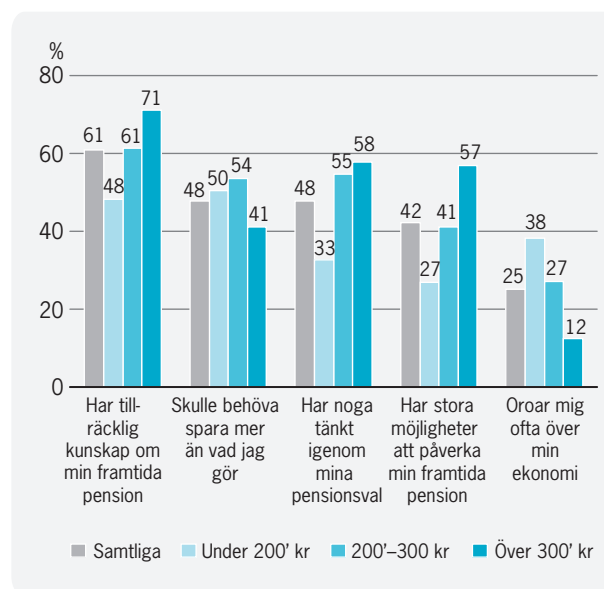
Hur stort tror du att ditt behov är av någon form av eget pensionssparande för att du ska få en pension som är rimlig för dig?

Åtta av tio inser att de behöver pensionsspara på egen hand. Knappt en tredjedel anger att behovet av eget pensionssparande är "mycket stort" för att pensionen ska ge förutsättningar för ett liv på en rimlig levnadsstandard.

Även om dessa siffror tyder på en hög grad av medvetenhet om eget ansvar är behovet av kunskap stort. Kunskapsunderskottet är tydligt störst hos dem som kommer att få lägst pension, som har lägst marginaler som därför behöver ta störst ansvar för att skjuta upp en del av sin inkomst.

Hur väl stämmer detta påstående in på dig:

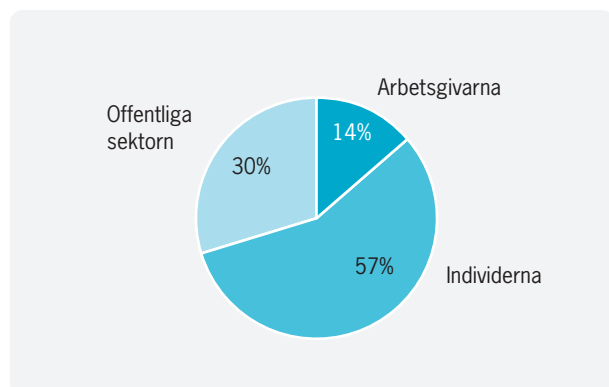
Tre fjärdedelar av dem som tjänar över 300 000 kronor anser att de har tillräcklig kunskap om sin framtida pension, mot färre än hälften av dem som tjänar minst. Motsvarande skillnader gäller för hur väl man anser sig ha tänkt igenom sina pensionsval. Kunskapen om den framtida pensionen är tydligt korrelerad med inkomst. Ju mer man tjänar, desto mer insatt och förberedd är man. Att känna oro för sin ekonomi är lika starkt korrelerat med inkomst, fast åt andra hållet. De som tjänar minst, som har minst kunskap och har ägnat minst tankemöda åt sin pensionstid, känner överlägset störst oro.

Det är anmärkningsvärt att inte ens hälften tror att de har stora möjligheter att påverka sin pension. Trots att det nya pensionsystemet har funnits i tio år, och trots regelbundna kampanjer för att öka informationen om det individuella ansvaret, tror människor alltför ofta att de inte har möjlighet att påverka utfallet. Bland dem som tjänar minst är det bara en av fyra som tror sig ha möjlighet att påverka sin framtida försörjning.

Ökad privat finansiering av välfärden

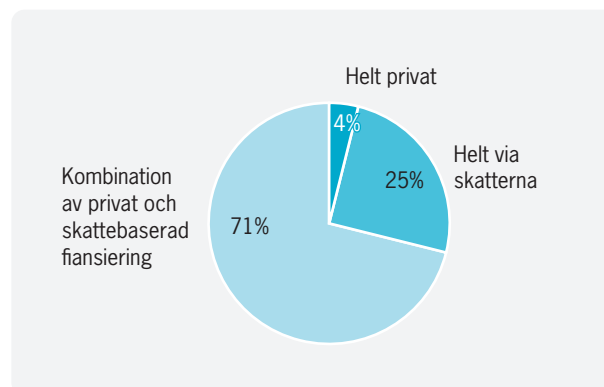
En betydande andel av svenskarna är alltså oroliga för sin framtida inkomst, pensionen, som de förväntar sig ska bli sämre än för deras föräldrars generation. Välfärdsbarometern pekar på att betydligt fler stöder tanken på att komplettera den offentliga välfärden med privat komplettering. De flesta tror att det är nödvändigt och tycker att det är önskvärt att öka inslagen av privat finansiering som komplettering till den finansiering som sker via skattsedeln.

Vilken av följande tre parter tror du i första hand kommer att få ett ökat ansvar för välfärdsfrågorna, exempelvis vård, omsorg, sjukpenning och pensioner de närmaste 10 åren?

Över hälften tror alltså att det i första hand är individerna som kommer att få ta ett ökat ansvar för sina egna pensioner, vilket stämmer väl överens med den låga graden av tilltro till det offentliga pensionssystemet, men också för vård och omsorg. De flesta ser det ökade individuella ansvaret som något positivt. Det blir tydligt när vi frågar om vem som *bör* finansiera välfärden: offentlig sektor, individen eller båda två.

Vilket av följande tycker du är det bästa sättet att finansiera system för ekonomisk trygghet och välfärd?

En överväldigande majoritet, 71 procent, tycker att det bästa sättet att finansiera välfärden är genom en kombination av privat och offentlig finansiering. Det gäller män och kvinnor (71 respektive 71 procent), alla åldrar (från 68 procent bland 18–29-åringar till 69 procent bland dem som fyllt 65) och alla inkomst kategorier (66 procent bland dem som tjänar mindre än 200 000, 70 procent för dem som tjänar 200–300 000 kronor, och 72 procent bland dem som tjänar mer än 300 000 kronor). Stödet är robust och universellt.

Avslutande kommentarer

Det är tydligt att svenskarna är relativt nöjda med sin ekonomi i dag och under de senaste åren. Även tron på den nära framtiden är relativt stark även om optimismen avtagit något. Det är när vi blickar framåt på längre sikt som många blir oroliga och osäkra. Pensionen vågar vi inte förvänta oss så mycket av och av äldreomsorgen ännu mindre.

Det råder ett betydande kunskapsunderskott på välfärdsområdet i allmänhet och pensionsområdet i synnerhet. Individen har fått överta en mycket stor del av den risk och det ansvar som tidigare sköttes av staten, men utan att få verktyg för att förvalta detta ansvar på ett bra sätt. Det är viktigt att öka kunskapen om hur systemet är konstruerat och hur mycket risk och ansvar som faller på individen, den framtida pensionären, och det är viktigt att öka kunskapen tidigt i arbetslivet, när det återstår många års löner som kan ligga till grund för sparandet.

För trots att oron inför pensionen är påtaglig, är de allra flesta öppna för att ta ett större ansvar själva. Dagens unga förväntar sig inte att bli omhändertagna på äldre dagar utan inser att det finns ett stort individuellt ansvar. De tycker i regel dessutom att det är något önskvärt. Sju av tio vill att välfärdssystemen ska finansieras med en kombination av offentlig och privat finansiering. Det är en hög siffra, som inte alls får motsvarande utrymme i den offentliga diskussionen.